

بررسی رابطه بین سواد رسانه ای و قربانی سایبری^۱

عبداله خاکسار ازغندی^۲

چکیده

مقدمه: در سال های اخیر قلدری - قربانی سایبری به عنوان بعد جدیدی از رفتارهای انحرافی معرفی شده است و یک راهبرد رفتاری برای تسلط یافتن بر افراد است. معمولا وقتی تاثیرات نامناسب انواع رسانه ها مانند برنامه های رسانه ای صحبت به میان می آید، به راه های درمانی اندیشیده می شود. در حالی که بهتر است این گروه را به ابزار نیرومندتری به نام سواد رسانه مجهز سازیم.

اهداف: این پژوهش در پی آن است که رابطه بین سواد رسانه ای و قربانی سایبری دانش آموزان ایرانی دختر و پسر متوسطه اول و دوم را در شهر دوحه قطر شناسایی کند.

روش: پژوهش حاضر از نوع همبستگی است. این پژوهش به بررسی رابطه بین سواد رسانه ای و قربانی سایبری می پردازد. جامعه آماری مورد مطالعه، شامل تمامی دانش آموزان دختر و پسر ایرانی متوسطه اول و دوم دبیرستان های شهر دوحه قطر در سال تحصیلی ۹۸ - ۹۷ هستند.

یافته ها: نتایج به دست آمده از تحلیل داده های این پژوهش نشانگر آن بودند که سواد رسانه دانش آموزان دختر بیشتر از سواد رسانه دانش آموزان پسر است و همچنین قربانی سایبری دانش آموزان پسر بیشتر از قربانی سایبری دانش آموزان دختر است. و همچنین نشان می دهد که بین سواد رسانه دختران و پسران رابطه معنا داری وجود دارد. و اینکه بین قربانی سایبری دختران و پسران رابطه معنا داری وجود ندارد.

واژگان کلیدی: سواد رسانه ای، قلدری سایبری، قربانی سایبری.

^۱ تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۲/۴ - تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۹/۳/۱۹

^۲ دانشجوی دکترا khaksarabdollah@gmail.com

مقدمه

در سال های اخیر قلدری - قربانی سایبری به عنوان بعد جدیدی از رفتارهای انحرافی معرفی شده است و یک راهبرد رفتاری برای تسلط یافتن بر افراد است. قلدری - قربانی سایبری به میزان استفاده از وسایل الکترونیکی به منظور آسیب رساندن به افراد اشاره دارد. اگر چه قربانی سایبری ذاتاً همان قربانی قلدری است اما یک سری ویژگی های متمایز کننده، از جمله گمنامی و ارتباط بالقوه با مخاطبان گسترده، با قربانی دارد و دارای عناصری مثل عمدی بودن، قدرت استفاده مکرر از وسایل دیجیتال و آزار رساندن به افراد است. (مهداد و والی نژاد، ۱۳۹۲).

معمولاً وقتی تاثیرات نامناسب انواع رسانه ها مانند برنامه های رسانه ای غیر مجاز، بازی های رایانه ای، شبکه های ماهواره ای برون مرزی، استفاده نابجا از اینترنت و ... بر نوجوانان و جوانان به صورت افت تحصیلی، مشکلات اخلاقی و رفتاری و آسیب های اجتماعی آشکار می شود، به راه های درمانی اندیشیده می شود. درحالی که بهتر است این گروه را به ابزار نیرومندتری به نام سواد رسانه مجهز سازیم تا خود به کمک والدین و سایر منابع مفید، فعالانه دست به گزینش گری و پالایش بزنند و رژیم مصرف رسانه ای خود را تنظیم نمایند.

موثرترین راه برای پیش گیری و کاهش آسیب های ناشی از فضای مجازی و رسانه ها، علاوه بر تصویب قوانین، کسب آموزش های تخصصی و امنیتی استفاده از اینترنت و در مجموع ارتقای سطح سواد رسانه ای است. سواد رسانه ای، مهارتی است که لازم است نوجوانان و جوانان در کنار استفاده از رسانه ها و به خصوص اینترنت به عنوان یک رسانه تعاملی به آن مجهز شوند. استفاده از رسانه ها بدون داشتن سواد رسانه ای، می تواند با اثرات نامطلوبی نظیر؛ قلدری - قربانی سایبری و اعتیاد به اینترنت و ... همراه باشد. به ویژه آنکه با فاصله اطلاعاتی و مهارتی بین جوانان با والدین از یک سو و تنوع و تخصصی شدن رسانه های جدید، لزوم ارتقای مهارت های سواد رسانه ای دو چندان می شود. سواد رسانه ای می تواند همچون یک ناظر هوشمند و درونی شده، رژیم مصرف رسانه ای جوانان را تنظیم کند (تقی زاده، ۱۳۹۰).

سواد رسانه ای مجموعه ای از چشم اندازها یا جنبه های فکری است که ما برای قرار گرفتن در معرض رسانه، فعالانه از آن ها بهره برداری می کنیم تا معنای پیام هایی را که با آن ها روبه رو می شویم، تفسیر کنیم. ما چشم انداز های خود را با استفاده از ساختار های دانش خود می سازیم و برای ساختن ساختار های دانش، به ابزار و مواد اولیه نیاز داریم. این ابزار، مهارت های ما و ماده اولیه، اطلاعات به دست آمده از رسانه ها و دنیای واقعی است. استفاده فعالانه از رسانه ها بدان معنی است که ما از پیام ها آگاهیم و به طور خود آگاهانه با آن ها تعامل داریم. به طور سنتی، سواد رسانه ای به توانایی تحلیل و ارزیابی محصولات رسانه ای و به طور گسترده تر به ایجاد ارتباط موثر از طریق نگارش خوب اطلاق می شود. طی نیم قرن گذشته، سواد رسانه ای شامل توانایی تحلیل شایسته و به کارگیری ماهرانه روزنامه نگاری چاپی، محصولات سینمایی، برنامه های رادیویی و تلویزیونی و حتی اطلاعات و مبادلات رایانه ای (از جمله تعاملات زمان واقعی از طریق شبکه جهانی اینترنت) شده است.

پیساینا و همکاران (۲۰۱۱) در پژوهشی با عنوان « گزارشی در رابطه با وضعیت سواد رسانه ای در اجتماع مدرسه باسک » نشان دادند که نظام آموزشی، آموزش سواد رسانه را در اولویت برنامه های آموزشی خود قرار نداده است.

همچنین چندی پیش در کنفرانس تکنولوژی های آموزشی، در آمریکا، فرانک بیکر گزارشی داد که، امروزه جوانان شیفته رسانه هایشان هستند، به این معنا که دائماً با آنها هستند.

پاتر (۲۰۰۳) در مقاله ای با عنوان « تعریف سواد رسانه»، اصطلاحات مهم بسیاری را تشریح کرده که به درک سواد رسانه ای ربط دارند. این تعاریف بر اساس پنج تضاد سازماندهی شدند، نخست، میان «رسانه» و «رسانه های جمعی» تمایز قائل شویم. دوم، میان «اطلاعات» و «دانش» تفاوت مهمی وجود دارد. سوم، «در معرض قرار گرفتن» با «توجه» فرق دارد. چهارم، بین «ناخودآگاهی» و «آگاهی» تفاوت وجود دارد. و پنجم، «جور کردن معنی» از «معنا سازی» متمایز است. سرانجام، در این مقاله به ما نشان داده شده که هدف از کسب سواد رسانه ای بالا، به دست آوردن کنترل بیشتر بر برنامه ریزی روش تعامل با پیام های رسانه و ایجاد معانی خاص مورد نظر آنهاست.

پژوهشی که آنپانگ^۱، در کشور سنگاپور انجام داد مشخص کرد افرادی که در دوره های آموزش سواد رسانه ای شرکت کردند، میزان آگاهی بیشتر و تفکر بالاتری نسبت به افرادی که در دوره های مزبور شرکت نکرده بودند، داشتند.

همچنین کالور و جاکوبسون (۲۰۱۲) پژوهشی با عنوان «سواد رسانه و استفاده از آن به عنوان یک روش تشویق انتخاب شهروندی» انجام داده اند. یافته ها نشان می دهد فناوری ها هدف نهایی نیستند. با این وجود لازم است استفاده از فناوری های جدید بین همه افراد جامعه آموزش داده شود و استفاده موثر از این رسانه ها نیازمند برخورداری از سواد رسانه ای است.

اهداف پژوهش

این پژوهش در پی آن است که رابطه بین سواد رسانه ای و قربانی سایبری دانش آموزان ایرانی دختر و پسر متوسطه اول و دوم را در شهر دوحه قطر شناسایی کند.

فرضیات پژوهش

- بین سواد رسانه ای دختران و پسران مقطع متوسطه تفاوت وجود دارد.
- بین قربانی سایبری دختران و پسران مقطع متوسطه تفاوت وجود دارد.
- بین سواد رسانه ای و قربانی سایبری دانش آموزان مقطع متوسطه رابطه وجود دارد.

سواد رسانه ای

سواد رسانه ای، توانایی واری و تحلیل از میان پیام هایی است که روزانه به ما اطلاع می دهند، سرگرم می کنند و می فروشند. یک نوع توانایی است که موجب می شود مهارت های تفکر انتقادی، همه رسانه ها را در برگیرد. همچنین سواد رسانه ای در باره پرسیدن سوال هایی مربوط به آنچه که وجود دارد و توجه به آنچه که نیست، می باشد به عبارتی نوعی غریزه است؛ اینکه بپرسیم چه دروغی پشت تولید رسانه نهفته است (انگیزه، پول، ارزش ها و مالکیت) و آگاه شویم چه طور این عوامل تاثیر گذارند (عباسی قادی و آخوندی، ۱۳۹۱).

در کشور ما نیز چند سالی است که به این مبحث پرداخته شده اما با توجه به جمعیت جوان جامعه و آسیب پذیر بودن آنها در برابر تاثیرات منفی رسانه ها باید در این زمینه تلاش هایی گسترده ای صورت گیرد و با بهره گیری از مطالعات انجام شده در کشورهای دیگر و استفاده

¹ Anna phang

از تجارب آنها اهداف و رویکردهای سواد رسانه ای متناسب با نیازهای جامعه مشخص شود و با کمک نهادهای مختلف به ویژه آموزش و پرورش به توسعه و تعمیق آن اهتمام ورزیده شود چرا که زندگی در دنیای رسانه ها زندگی در جهان شگفتی هاست (فلسفی ۱۳۹۲).

به همین دلیل بسیاری از کشورها از سال ها پیش موضوع سواد رسانه ای را در سرفصل های رسمی برنامه های آموزشی خود وارد کرده اند. آموزش و پرورش ایران نیز که از سال ۱۳۹۱ برخی مباحث مربوط به آشنایی و شناخت رسانه ها را در کتاب های درسی گنجانده بود، با تثبیت سواد رسانه ای در سرفصل های اختیاری درسی پایه دهم و تالیف کتاب سواد رسانه ای به عنوان درسی دو واحدی طی ۲۴ جلسه و دو ساعت در هفته برای یک سال تحصیلی و از طرفی برنامه گنجانیدن کتاب تفکر و پژوهش (۱۳۹۱) در پایه های ششم، کتاب تفکر و سبک زندگی (۱۳۹۲) در پایه های هفتم، برنامه درسی تفکر و سبک زندگی و مطالعات اجتماعی (۱۳۹۳) در پایه های هشتم و در برنامه درسی زبان انگلیسی مبحث سواد رسانه ای به طور مستقیم و غیر مستقیم (۱۳۹۴) در پایه نهم گام مهمی در این زمینه برداشته اما این تلاش آموزش و پرورش با نقدهایی نیز به ویژه از سوی محافل علمی و آکادمیک رشته ارتباطات و نیز رسانه ها و روزنامه نگاران همراه بوده است (نصیری و بختیاری، ۱۳۹۵).

قربانی سایبری

امروزه شکل بروز قربانی تغییر یافته و عموماً با استفاده از تجهیزات الکترونیکی و تکنولوژی های جدید صورت می گیرد و عمده ترین خصیصه ی آن عدم وابستگی به ارتباط چهره به چهره قلدر و قربانی است .

در قرن ۲۱، افراد قلدر برای آزار رساندن و زورگویی نسبت به همسالانشان از شیوه های جدیدتری چون مزاحمت های تلفنی یا نشر تصاویر یا مطالب واقعی یا غیر واقعی درباره ی آنها در محیط های مجازی وب یا تلفن می پردازند . این نوع اخیر قلدری، غیر سنتی یا سایبری مصطلح است (پاتچین و هیندوجا، ۲۰۱۱).

اسمیت و همکاران (۲۰۰۸) قلدری سایبری را به عنوان پرخاشگری، عمل عمدی توسط یک گروه یا فردی استفاده از روش های ارتباطی الکترونیکی، به صورت مکرر و در طول زمان در برابر یک قربانی که به راحتی نمی تواند از خود دفاع کند تعریف کرده اند. نمونه هایی از قربانی سایبری شامل آزار دهنده، پخش شایعات اینترنتی، و یا از طریق وب سایت رسانه های اجتماعی، ارسال و ویرایش عکس های فردی برای شرمسار کردن وی، اظهارنظرهای تحقیر آمیز در مورد فردی که در سایت های اجتماعی می شود.

از این رو، پرخاشگری الکترونیک یا قربانی سایبری پدیده ی نسبتاً جدیدی است (لاو و همکاران، ۲۰۱۲) و برخلاف قربانی سنتی که عمدتاً در محیط مدرسه اتفاق می افتد، در هر زمان از شب و روز هرجایی می تواند اتفاق بیفتد (کوالسکی، مورگان و لیمبر، ۲۰۱۲). قلدری - قربانی سایبری به معنای اعمال یکسری رفتارهای عمدی و تکرار شونده آزاردهنده از طریق کامپیوتر، تلفن همراه و دیگر وسایل الکترونیکی تعریف می شود (هیندوچا و پاتچین، ۲۰۰۸). این تعریف نشان دهنده وجه مشترک قربانی غیر سنتی آن است؛ شامل تعدی، تکراری و آزاردهنده بودن آن. اما آنچه که قربانی سنتی و سایبری را از هم متمایز می سازد، ماهیت تغییر یافته ی ارتباطات و تعاملات نوجوانان بایکدیگر به سبب استفاده فزاینده آنان از تکنولوژی های جدید است. بدون هیچ تردیدی، قربانی در دو صورت آن، جزو دغدغه ها وسایل اجتماعی دنیای معاصر است. که توجه، مطالعه و مداخلات تجربی را می طلبد.

این نوع از قلدری اشاره به رفتاری از طریق رسانه های الکترونیکی و دیجیتال دارد (کوالسکی، لیمبرو و اگاتستون، ۲۰۰۸). در قلدری سایبری نیز مانند قلدری از طریق سنتی، فرد بارها و عمدتاً پیامهای توهین آمیز و ناراحت کننده و به قصد آسیب رساندن به قربانی، می فرستد. برخلاف قلدری سنتی، قلدری سایبری از فاش شدن اسم و هویت خود و ناشناس ماندن لذت می برد، این کار مانع از این می شود که دیگران او را مورد قلدری سایبری قرار دهند. در واقع این محققان این طور استدلال می کنند که ناشناس ماندن قلدر سایبری، خود نوعی قدرت را برای او فراهم می آورد، در نتیجه لزوماً نیازی به عدم تعادل در قدرت قلدر و قربانی، آن گونه که در قلدری سنتی هست، وجود ندارد.

روش

پژوهش حاضر از نوع همبستگی است. این پژوهش به بررسی رابطه بین سواد رسانه ای و قربانی سایبری می پردازد. جامعه آماری مورد مطالعه، شامل تمامی دانش آموزان دختر و پسر ایرانی متوسطه اول و دوم دبیرستان های شهر دوحه قطر در سال تحصیلی ۹۸ - ۹۷ هستند که در جدول ۱ آمده است.

جدول شماره ۱: جامعه آماری مورد مطالعه

پایه	دبیرستان شهید بهشتی	دبیرستان شهید رجایی
هفتم ۱	۲۰	۱۴
هفتم ۲	۲۰	۱۳
هشتم ۱	۱۴	۱۶
هشتم ۲	۱۴	۱۵
نهم ۱	۱۲	۱۸
نهم ۲	۱۳	۱۸
دهم تجربی	۱۰	۱۱
دهم انسانی	۱۵	۱۸
دهم ریاضی	۱	-
دهم کارو دانش	۴	۱۲
یازدهم تجربی	۸	۱۷
یازدهم انسانی	۹	۱۱
یازدهم ریاضی	۱	-
یازدهم کارو دانش	۱۰	۸
دوازدهم تجربی	۷	۹
دوازدهم انسانی	۴	۱۲
دوازدهم ریاضی	۲	۱
دوازدهم کارو دانش	۱۵	۹
جمع	۱۷۹	۲۰۲

نمونه مورد بررسی شامل ۲۳۹ دانش آموز (۵۸ دختر و ۱۸۱ پسر) از دو دبیرستان بودند که به شیوه نمونه گیری تصادفی ساده انتخاب شدند.

ابزار

پرسشنامه قلدری - قربانی سایبری

در این پژوهش برای سنجش قلدری - قربانی سایبری از پرسشنامه لویز^۱ (۱۹۹۷) استفاده شده است. بدین صورت که ابتدا پرسشنامه مورد نظر از پایان نامه دکترای خانم کارول کمپفیلد^۲ (۲۰۰۸) با کمک استاد راهنما انتخاب شد و توسط محقق ترجمه شد. سپس یک نفر کارشناس ارشد رشته آموزش زبان انگلیسی و یک نفر کارشناس ارشد مترجمی زبان انگلیسی به طور جداگانه ترجمه شده و سپس سه ترجمه با هم مقایسه شده و در نهایت با بازنگری مجدد استاد راهنما فرم نهایی تنظیم گردید. این پرسشنامه از سری پرسشنامه های خود گزارش دهی است که به منظور سنجش قلدری / قربانی سنتی توسط لویز (۱۹۹۷) ساخته شده است. این پرسشنامه شامل ۵۴ سوال هست (۱۳ سوال قربانی سنتی، ۱۳ سوال قربانی شدن سنتی، ۱۴ سوال قربانی سایبری و ۱۴ سوال در مورد قربانی سایبری) که پاسخ دهی سوالات در طیف لیکرت ۶ درجه آزادی از (هرگز = ۱، یک یا دو بار = ۲، یک یا دوبار در هفته = ۳، یک یا دوبار در ماه = ۴، تقریباً هر روز = ۵، هر روز = ۶) تنظیم شده است.

ضریب پایایی برای نمره کل مقیاس برابر با ۰/۹۰ گزارش شده است این ضریب با اجرای روی نمونه ۲۳۸ نفری از دانش آموزان پایه هشتم به دست آمده است، این ضریب برای خرده مقیاس قربانی سایبری برابر با ۰/۹۰ گزارش شده است. ضریب آلفای کرانباخ ۰/۸۳ گزارش شده است (لویز، ۱۹۹۷؛ به نقل کمپفیلد، ۲۰۰۸)

¹ Lopez

² Carroll Campfield

پرسشنامه سواد رسانه ای

سواد رسانه ای: سواد رسانه ای مجموعه دیدگاه ها و مهارت ها درباره کنترل مخاطب بر خود به هنگام مواجهه با رسانه است. به بیان دیگر سواد رسانه ای تفسیر آگاهانه فرد از مفاهیم پیام های رسانه ای است. (پاتر، ۱۳۹۱؛ به نقل از فلسفی، ۱۳۹۳).

در این پژوهش منظور از سواد رسانه ای دیدگاه و مهارت هایی است که نوجوانان ۱۲ تا ۱۵ ساله دبیرستانی متوسطه اول با داشتن آنها نسبت به رسانه و تولیداتش نگاهی تفسیری، ترجیحی، و منتقدانه پیدا کرده؛ رابطه ای متوازن بین خود و رسانه تعریف می کنند.

روایی پرسشنامه :

اعتبار یا روایی با این مسئله سر و کار دارد که یک ابزار اندازه گیری تا چه حد چیزی را اندازه می گیرد که ما فکر می کنیم (سرمد و همکاران، ۱۳۹۰). در این پژوهش فلسفی (۱۳۹۳) به اعتبار قابل قبول در این پژوهش، ابتدا طی جلسات متعدد با کمک استاد راهنما به انتخاب معتبرترین شاخص های گردآوری شده از بین شاخص های حاضر در این پرسشنامه های موجود و آزمون شده قبلی، اقدام نمودیم. علاوه بر آن، تمامی گویه های استخراج شده در اختیار چند تن از اساتید و کارشناسان مرتبط با موضوع مورد مطالعه قرار گرفت. اشتراک نظر آنها بر گویه ها، مبتنی بر معتبر بودن سنجه مورد نظر بود.

پایایی پرسشنامه

قابلیت اعتماد یا پایایی یک ابزار عبارت است از درجه ثبات آن در اندازه گیری هر آنچه اندازه می گیرد یعنی اینکه ابزار اندازه گیری در شرایط یکسان تا چه اندازه نتایج یکسانی به دست می دهد (سرمد و همکاران، ۱۳۹۰). در پژوهش فلسفی (۱۳۹۳)، به این منظور محقق ابزار طراحی شده را با یک گروه ۳۰ نفره به اجرا در آورده و سپس با نرم افزار آماری SPSS، ضریب آلفای کرون باخ به دست آمد که نتیجه شاخص ها به شرح زیر است.

جدول شماره ۲: ضریب آلفای کرونباخ

۰/۷۷	۴	۱. درک محتوای پیام های رسانه ای
۰/۸۲	۴	۲. آگاهی از اهداف پنهان پیام های رسانه ای
۰/۷۹	۴	۳. گزینش آگاهانه پیام های رسانه ای
۰/۸۰	۴	۴. نگاه انتقادی به پیام های رسانه ای
۰/۷۵	۴	۵. تجزیه و تحلیل پیام های رسانه ای

یافته ها

ابتدا به توصیف نمونه های پژوهش از نظر تعداد، میانگین نمره وابستگی میانگین سواد رسانه و میانگین قربانی سایبری دانش آموزان پرداختیم.

جدول شماره ۳: فراوانی و میانگین آزمون سواد رسانه و قربانی سایبری دانش آموزان

جنسیت	تعداد	میانگین نمره سواد رسانه	میانگین نمره قربانی سایبری
دختر	۵۶	۵۸/۳۰	۲۱/۹۸
پسر	۷۳	۵۷/۷۵	۱۹/۰۲
کل	۱۲۹	۵۸/۰۲	۲۰/۵۰

جدول شماره ۳ نشان می دهد که سواد رسانه دانش آموزان دختر بیشتر از سواد رسانه دانش آموزان پسر است و همچنین قربانی سایبری دانش آموزان دختر بیشتر از قربانی سایبری دانش آموزان پسر است. این یافته فرضیه ۱ و ۲ را تایید می کند.

جدول شماره ۴: مقایسه میانگین شاخص سواد رسانه در دختران و پسران

جنسیت	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	تی	سطح معناداری
دختر	۵۶	۵۸/۳۰	۵۷/۴۸	۵۵	۰/۴۷۱	۰/۰۰۰
پسر	۷۳	۵۷/۷۵	۵۹/۱۷	۷۲	۰/۳۶۵	۰/۰۰۰

نتایج جدول شماره ۴ نشان می دهد که بین سواد رسانه دختران و پسران رابطه معناداری وجود دارد. این یافته فرضیه ۱ را تایید می کند.

جدول شماره ۵: مقایسه میانگین شاخص قربانی سایبری در دختران و پسران

جنسیت	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	تی	سطح معنا داری
دختر	۵۶	۲۱/۹۱	۱۰/۳۲	۵۵	۱۵/۸۹	۰/۰۰۰
پسر	۷۳	۲۰/۶۴	۹/۹۲	۷۲	۱۷/۷۸	۰/۰۰۱

نتایج جدول شماره ۵ نشان می دهد که بین قربانی سایبری دختران و پسران رابطه معنا داری وجود دارد. این یافته فرضیه ۲ را تایید می کند.

جدول شماره ۶: همبستگی بین شاخص قربانی سایبری و سه مولفه سواد رسانه

شاخص قربانی سایبری	سواد در حد پایین	سواد در حد متوسط	سواد در حد بالا
مقدار همبستگی	۰	۰/۰۵۲	۰
معنی داری	۰	۰/۶۵۸	۰
فراوانی	۱۹	۷۴	۳۶

نتایج جدول ۶ نشان می دهد که از بین مولفه های سواد رسانه هیچ مولفه ای با قربانی سایبری رابطه ای معنا دار ندارد. و این یافته ها فرضیه ۳ پژوهش را تایید نمی کند.

بحث و نتیجه گیری

موضوعی که در این عصر اهمیت دارد نحوه برخورد و استفاده ما از پیشرفت های پر شتاب و خیره کننده تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات در شئون مختلف زندگی است. در این میان رسانه ها به عنوان ابزار تکنولوژی ارتباطی مفید به انسان معاصر کمک کننده تا با استفاده از آخرین پدیده های علمی زندگی مطلوبی داشته باشند. ضمن اینکه اگر این ابزار غلط و نادرست استفاده شود میتواند به صورت نیروی ویران کننده تبدیل شود. بنابراین میتوان اینگونه نتیجه گرفت که ورود تکنولوژی های نوین ارتباطی و به کارگیری آنها در جامعه علاوه بر این ایجاد تحولات و دگرگونی های عمیق، بر شیوه تفکر و ذهن و شعور مخاطب و درک و

فهم او از جهان و موضوعات پیرامون هم اثر گذاشته و در نهایت از او فرد جدیدی می سازد که شناخت او تحت تاثیر این تکنولوژی نسبت به قبل متفاوت خواهد بود.

در قرن ۲۱، افراد قلدر برای آزار رساندن و زورگویی نسبت به همسالانشان از شیوه های جدیدترین چون مزاحمت های تلفنی یا نشر تصاویر یا مطالب واقعی یا غیرواقعی درباره ی آنها در محیط های مجازی وب یا تلفن می پردازند. این نوع اخیر قلدری، غیر سنتی یا سایبری مصطلح است.

از این رو، پرخاشگری الکترونیک یا قربانی سایبری پدیده ی نسبتاً جدیدی است. و برخلاف قربانی سنتی که عمدتاً در محیط مدرسه اتفاق می افتد، در هر زمان از شب و روز هرجایی می تواند اتفاق بیفتد. قربانی سایبری به معنای اعمال یکسری رفتارهای عمدی و تکرار شونده آزارنده از طریق کامپیتر، تلفن همراه و دیگر وسایل الکترونیکی تعریف می شود.

نتایج به دست آمده از تحلیل داده های این پژوهش نشانگر آن بودند که سواد رسانه دانش آموزان دختر بیشتر از سواد رسانه دانش آموزان پسر است و همچنین قربانی سایبری دانش آموزان دختر بیشتر از قربانی سایبری دانش آموزان پسر است. و نیز نشان داد که بین سواد رسانه دختران و پسران رابطه معنای وجود دارد. و همچنین بین قربانی سایبری دختران و پسران رابطه معنای وجود ندارد. و سر انجام نشان داد که از بین مولفه های سواد رسانه هیچ مولفه ای با قربانی سایبری رابطه ای معنای ندارد. بنابراین نیاز است که رابطه بین سواد رسانه ای و قربانی سایبری در موقعیت ها و مقاطع مختلف مورد بررسی و تحقیق قرار گیرد.

قابل ذکر است که یافته های پژوهش حاضر از طریق پرسشنامه های خود گزارش دهی دانش آموزان در جامعه محدود مدارس ایرانی کشور قطر بدست آمده است، لذا باید به این نکته در تفسیر و تعمیم دهی نتایج به گروه های دیگر حائز اهمیت است.

پیشنهادات

- ۱) انجام پژوهش های بیشتر در زمینه سواد رسانه .
- ۲) انجام پژوهش های بیشتر در زمینه قربانی سایبری.
- ۳) شناسایی عوامل مرتبط و تاثیر گذار بر سواد رسانه .
- ۴) فعال نمودن انجمن های اولیاء و مربیان در زمینه آگاهی بخشی درباره آسیب های اجتماعی اینترنت محور.
- ۵) تدوین و انتشار جزوات و کتاب های ویژه استفاده مناسب و نقادانه از اطلاعات در سطح عمومی مدارس و دانشگاه ها.

تشکر و قدردانی

بدین وسیله از سرپرستی مدارس جمهوری اسلامی در شهر دوحه - قطر، مدیران، همکاران، اولیاء و دانش آموزان دبیرستان های شهید بهشتی و شهید رجایی که در انجام پژوهش مساعدت لازم را فراهم نمودند، صمیمانه سپاسگذاری می شود.

منابع و مأخذ

- احراری ، غ. & حبیبی، ج. (بدون تاریخ). سواد رسانه ای، زبان انگلیسی و مهارت های تفکر مثلث یادگیری مادام العمر . مجموعه مقالات همایش ملی آموزش ابتدایی ، ص. ۲۹۴۴ - ۲۹۳۱.
- اشراقی سامانی، ع.، & کارگر ، م. د. (۹۶، ۰۴، ۲۴). ارزیابی مزاحمت سایبری در شبکه های اجتماعی اینستاگرام.
- بدری، ر.، کاظمی، س.، & اعتمادی، ز. (۹۶، ۰۹، ۱۸). بررسی سبک ها و ابعاد دل بستگی بزرگسال و شدت خشم در نوجوانان قلدر و مقایسه آن با نوجوانان قربانی. ص. ۱۰ - ۱.
- بیرامی، م.، & علائی، پ. (۹۱، ۱۱، ۱۵). قلدری در مدارس راهنمایی دخترانه: نقش شیوه های فرزند پروری و ادراک از محیط عاطفی خانواده. ص. ۳۸ - ۳/۵۶.

- بیرامی، م.، هاشمی، ت.، فتحی آذر، ا.، & علائی، پ. (۹۲، ۰۱، ۱۸). قلدرس سنتی و سایبری در نوجوانان دختر مدارس راهنمایی: نقش کیفیت ارتباط معلم - دانش آموز. ص. ۱۷۵ - ۱۵۱.
- تسلیمی، م.، & کلاته آقامحمدی، آ. (۹۴، ۰۴، ۰۱). باز طراحی ساز و کار سیاست گذاری رسانه ای متأثر از رویکرد ارتقای سواد رسانه ای. *فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران*، دوره هشتم، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۴، ص. ۲۸ - ۱.
- تقی زاده، ع.، & کیا، ع. (۹۳، ۰۶، ۲۳). نیاز سنجی برنامه آموزش سواد رسانه ای در مدارس. *مطالعات فرهنگ-ارتباطات*، ص. ۱۰۳ - ۷۹.
- حاجلو، ن.، قاسمی نژاد، م.، جنگی، ش.، & انصارعسین، س. (۹۴، ۰۱، ۹۴). رابطه بین سه جنبه تاریک شخصیت و آزارگری سایبری در دانشجویان کاربر اینترنت. ص. ۳۱ - ۲۴.
- رضاپور، م.، سوری، ح.، & خدا کریم، س. (۹۲، زمستان). روان سنجی نسخه فارسی مقیاس های ارتکاب زورگویی و قربانی شدن پرسشنامه زورگویی الوئوس در مدارس راهنمایی. ص. ۲۲۱ - ۲۱۲.
- سادات بلبلی، ا. د.، & تربتی، س. د. (۱۳۹۳، آبان). بررسی رابطه بین استفاده از تکنولوژی های نوین ارتباطی و سواد رسانه ای. *مطالعات رسانه ای*، ص. ۲۸ - ۲۰.
- صلواتیان، س.، حسینی، س.، & معتضدی، س. (۹۶، ۰۱، ۲۰). طراحی الگوی آموزش سواد رسانه ای به نوجوانان. *دو فصل نامه مطالعات برنامه ریزی آموزشی*، دوره ششم، شماره دهم، پاییز و زمستان ۱۳۹۵، ص. ۷۲ - ۴۹.
- فلسفی، س. (۹۲، دی ماه). رویکردی تطبیقی به سواد رسانه ای در کشور های توسعه یافته. ص. ۱۶۶ - ۱۵۱.
- قدم پور، ع.، شفیعی، م.، & حیدری راد، ح. (۹۶، ۰۷، ۲۵). بررسی رابطه مزاحمت های سایبری با آسیب پذیری روانی و افکار خودکشی در دانشجویان دختر و پسر. ص. ۴۰ - ۲۸.
- گل پرور، ف.، & بدری، ر. د. (۹۵، ۰۸، ۱۹). تحلیل کانونی رابطه معلمان درباره قلدری دانش آموزان با راهبردهای مدیریت رفتار در کلاس. ص. ۱۵۰ - ۱۲۷.
- منصور نژاد، ر.، بهروزی، ن.، & شهنی ییلاق، م. (۹۴، ۰۷، ۱۶). رابطه ی علی پیوند والدینی با قلدری در مدرسه با میانجیگری ویژگی های شخصیتی دانش آموز. ص. ۶۲ - ۴۱.
- مهداد، ع.، & والی نژاد، آ. (۹۳، ۰۱، ۱۷). رابطه ادراک بی عدالتی سازمانی با استرس شغلی و قلدری سایبری: نقش تعدیل ندگی ضریب سختی پذیری. ص. ۸۸ - ۶۷.
- نصیری، ب.، بختیاری، آ.، & حسینی، ه. (۹۷). آموزش سواد رسانه ای به دانش آموزان پایه ششم با رویکردی انتقادی. ص. ۸۳۷ - ۸۱۹.

- نظری، ه.، طاهری، ز.، بختیار، ک.، & حسین آبادی، ر. (۹۴). بررسی شیوه ی زندگی متاثر از فضای مجازی و تاثیر آن بر سلامت روان. فصل نامه علمی - پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی لرستان، ص. ۸۷-۷۶.
- وطنی، ف.، آزادی منش، پ.، پورشریفی، ح.، & عصفوری، م. (۲۰۰۷، ۹۴). بررسی وابستگی به اینترنت و علائم اختلال بیش فعالی کم توجهی در دانشجویان. مجله علوم پزشکی مازندران، ص. ۳۳۷-۳۳۵.
- Patchin . J . W . Hinduja . S . (2011) . Traditional and nontraditional bullying among youth : A Test of General Stran Thory . Journal of Youth and Socitey , 43(2) , 727 – 751 . #3
- Smith . P . K . Brain , B . F . (2008) Bullying in the school. Lessons from two decades of research . Aggressive Behavior , 26 , 1 – 9 .
- Kowalski RM.LIMBER SP . Electronic bullying among middle school students . J Adolescent Health . 2012